

מכון האוניברסיטה הפתוחה
לחקר יחסי חברה-צבא

The Open University Institute
for the Study of Civil-Military Relations

פרופ' יגיל לוי, ד"ר עפרה בן ישי

מתווה עקרוני לגיוס חרדים – הצעה למדיניות מנחה ולקווי פעולה מחלצים

תמצית

מסמך זה מציע מתווה ביניים לגיוס חרדים לצה"ל, במטרה למנוע חרפת משבר הלגיטימיות של מודל גיוס החובה. המתווה כולל: הנפקת צווי גיוס לכלל המלש"בים החרדים, מתן אפשרות דחייית שירות של שלוש שנים למצטיינים בלימודי תורה (עד שליש משנתון), הורדת גיל הפטור ל-22, פיתוח מסלולי שירות מגוונים לרבות יחידות לוחמות הומוגניות עד רמת הפלוגה, הקמת ישיבות ייעודיות המשלבות שירות, הקמת יחידות לוחמות מעורבות, שירות אזרחי ומסלולי שירות ממושך במשימות ביטחון. על בסיס עקרונות של הסכמה רחבה ומחויבות אזרחית הדדית, המודל מבקש לאזן בין צורכי הצבא, צורכי הכלכלה, ערכי השוויון בנטל וכיבוד המאפיינים הייחודיים של הקהילה החרדית, תוך הימנעות משירות כפוי ושמירה על זכויות הנשים וכלל המשרתים. המתווה מציע פתרונות קצרי-טווח שיניעו בהמשך דיון רחב יותר על עתיד מודל הגיוס.

הרקע

מכון האוניברסיטה הפתוחה לחקר יחסי חברה-צבא קיים ב-5 בדצמבר 2024 סדנה של אנשי ונשות אקדמיה כדי לבחון מתווה לגיוס חרדים. המטרה הייתה לאתגר את השיח הציבורי ואת שיח המדיניות הקיימים ולנסות לזהות חלופות יישומיות.¹

1 השתתפו בסדנה, נוסף על המחברים: ד"ר ראובן גל, ד"ר יצחק טרכטינגוט, פרופ' עמיחי כהן, פרופ' נסים ליאון, ד"ר זאב לרר, ד"ר אסף מלחי, ד"ר רינת משה, ד"ר מוטי ספראי, פרופ' אלישבע רוסמן. נייר זה נכתב על דעת המחברת בלבד.

סוגיית גיוס החרדים מלווה את הדיון הציבורי בישראל זה למעלה משלושים שנה. אולם לאחר מלחמת שבעה באוקטובר נראה כי פתרון הסוגיה הגיע למבוי סתום, בשל הקצנה בעמדות הצדדים.

נזכיר את נתוני הרקע: בשנת 2021 גויסו כ-1,700 חרדים (בהם גם כשליש יוצאי החברה החרדית).² בשנת 2024, 66,000 חרדים נמצאים במעמד דחיית שירות. גודל שנתון הוא כ-14,000 חרדים, כך שכ-10% מכלל החרדים מתגייסים. כדי לעמוד על הפער, נזכיר שיעד הגיוס שקבעה בעבר הממשלה עמד על מספר כפול לשנת 2016.³ מספר המתגייסים החרדים אף הוא בירידה מאז 2017.⁴

מוקדי הקושי העיקריים בסוגיה, כפי שעולים מהשיח בנושא מאז שבעה באוקטובר:

1. דרישת הצבא לתוספת כוח אדם מתקבלת ללא עוררין וללא דיון ביקורתי על היקפה ועל האפשרויות לממש אותה.
2. סוגיית גיוס החרדים מוצגת כחלופה העיקרית, ולעיתים הבלעדית, להביא מזור לבעיות המחסור בכוח האדם הצבאי. שיח זה, לא רק שמתעלם ממגבלות היכולת לגייס חרדים, משאלת הפוטנציאל של הקהילה החרדית להוציא מתוכה לוחמים במספרים המצופים, וכן מקיומם של מאגרי כוח אדם נוספים שאינם מנוצלים, הוא גם ניזון מפוליטיקת הזוויות של הקבוצות החילוניות המבקשות לקדם את גיוס החרדים תוך כדי הוקעתם.
3. למעלה משבעים שנה לאחר קום המדינה, הציפייה – שבאמצעות מדיניות גיוס, הצבא יפתור את מורכבות היחסים בין הקבוצות בישראל, לרבות את המתח בין הרוב החילוני למיעוט החרדי – אינה מחזיקה מים; לא רק שהיא תורמת להקצנת השיח בנושא, היא אף מכרסמת באיתנותו של מודל קיומו של הצבא ובעקרונותיו.
4. מדיניות גיוס מורכבת מכלים שלובים, ולא ניתן להפיג את מתחיה על בסיס התמקדות ברכיב אחד בלבד. גיוס חרדים, גיוס ושיבוץ נשים, מדיניות שכר, מודל המילואים, משך השירות – כל אלה ועוד הם מרכיבים שיש ביניהם השפעה הדדית הדוקה, המעצבת את מודל הצבא וקובעת את איתנותו.
5. גיוס מסיבי של חרדים ומתכונת שילובם בצבא על בסיס מבנים הומוגניים הם מהלכי מדיניות בעלי השלכות עמוקות על דמותו של הצבא, על דפוסי פעולתו המבצעיים ועל מעמדן של קבוצות נוספות המשרתות בו, בעיקר נשים.
6. הלחץ המתעצם לגייס חרדים **בכפייה** מאיים על אחד ממרכיבי היסוד באתוס הצבא בישראל – למרות קיומו של חוק גיוס חובה, משרתי ומשרתות הצבא מתגייסים לאורך השנים מתוך הכרה אזרחית ולא מתוך הפעלת כפייה.

2 צביקה דויטש ומשה שנפלד, גיוס בקרב גברים מרקע חרדי: חרדים מבית ויוצאים. **יוצאים לשינוי (שנתון יוצאות ויוצאי החברה החרדית)**. 2023. <https://bit.ly/49KelJj>

3 צוות הבדיקה בנושא נתוני גיוס חרדים לצה"ל, דו"ח מסכם, צה"ל, 2020, עמ' 15 (הוועדה בראשות האלוף רוני נומה). מאז לא נקבעו יעדי גיוס.

4 מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **גיוס חרדים לצה"ל – נתונים מדווחים והאתגרים באיסופם**. הכנסת, 2023, עמ' 3.

הנחות יסוד ועקרונות לעיצוב מתווה חליפי

1. מודל גיוס החובה ניצב בפני משבר הלגיטימיות החרף ביותר בתולדותיו:

- 1.1. הוא אינו נשען על יסודות של הוגנות ושוויון, אלא מבוסס בפועל על עקרונות לא רשמיים של בררנות.
 - 1.2. התגמול הסמלי שמקבלים המשרתים והמשרתות (שבעבר פיצה על אי-השוויון בגיוס) ממשיך להישחק. ההקרבה במלחמת הנוכחית מתקשה להציע למשרתים מהמעמד הבינוני-חילוני תשואה הולמת, ואף שהיא מציעה תשואה כזו למשרתים מקבוצת הצינונות הדתית, גם בקרבם מתחזקות תחושות העומס. התגמול הסמלי הנשחק אינו מאוזן באמצעות התגמול החומרי למשרתי המילואים, שאינו מספק, בעיקר בכל הנוגע להתמודדות עם קשיים בשוק העבודה, לחצים משפחתיים, לימודים ועסקים קטנים.
 - 1.3. התמשכות המלחמה, העומס והיקפי הגיוס הנדרשים במהלכה, מחדדים את פערי אי-השוויון בנטל.
 - 1.4. פוליטיקת הזהויות, המקטבת בין הקבוצות בישראל, מחריפה את הטלת האשם על החרדים בהיעדר שוויון בגיוסם. בכך היא מחדדת את הפער הבלתי ניתן לגישור בין אתוס השוויון בנטל ובין המציאות.
 - 1.5. מהלכי הרפורמה המשטרית והמחאה נגדה חידשו את "שיח חלוקת הנטל" ששכך במשך כעשור. התעוררות זו נבעה מהתפקיד הפעיל של המפלגות החרדיות בקידום רעיונות הרפורמה. בניגוד לעבר, ההנהגה החרדית לוקחת חלק פעיל יותר בקבלת החלטות ובקביעת מדיניות בשדה הפוליטי, מה שמעורר תרעומת על השתתפות ללא נטילת אחריות. הניסיון לחוקק את "חוק יסוד לימוד תורה" הפוגע בערך השירות הצבאי מעצים עוד יותר את הביקורת על החרדים.
 - 1.6. השחיקה של צבא היבשה, ובעיקר של מערך המילואים שלו, מחייבת פתרון. שיח הזהויות המקטב נוטה לבסס פתרונות אלה על גיוס החרדים, ולאור זאת גוברים איומים שלא להתגייס מצד הקבוצות המשרתות, אם לא יחויבו החרדים בגיוס.
2. נוכח משבר זה המאיים על גיוס החובה, ומתוך הכרת הצורך והרצון לשמור על קיומו של המודל, ברור כי בנקודת הזמן הנוכחית לא ניתן עוד להמשיך במצב הקיים, בפרט לאור העובדה שממדי המשבר יחריפו ככל שנתרחק מהמלחמה ותחושת החירום תיחלש. גם לא ניתן לחזור לרעיונות עבר, דוגמת כינון מודל גיוס בררני גלוי שיפטור חרדים על בסיס אמונתם החרדית.⁵ הטיפול בסוגיה מחייב אפוא הסתכלות אחרת, משוחררת ככל הניתן ממתחיה של פוליטיקת הזהויות.
3. לא על הצבא להתמודד עם המורכבות של יחסי קבוצות חברתיות שונות עם החרדים: לא עליו לשמר או לחזק את הקהילה החרדית (תפקיד שמילא מבלי משים מאז שנות ה-70 של המאה ה-20), אך גם לא עליו האחריות לפרקה מאמונותיה. ההתמודדות עם סוגיית גיוסם של חרדים מחייבת שיח חברתי-פוליטי עמוק, לצד דיון יסודי במודל גיוס החובה ובהתאמת עקרונותיו למציאות החברתית בישראל. אך לאור חומרת המשבר, נדרש כעת מענה מיידי. מענה זה חיוני, גם אם צופה טווח קצר בלבד, מאחר שבכוחו להניע הסתכלות רחבה יותר בעתיד.

5 יגיל לוי, **גילוי דעת - בזכות המעבר למדיניות גיוס בררנית ורשמית**. המכון הישראלי לדמוקרטיה, 18 במרץ 2021. <https://www.idi.org.il/blogs/security-clearance/34145-מודל-השירות/34145>

4. לא זו בלבד שהמדיניות עד כה תרמה להחרפת משבר הלגיטימיות של גיוס החובה, יש בה גם כשל בסיסי. המעבר מהידברות ועידוד גיוס התנדבותי של חרדים למדיניות של כפייה בעקבות פסילת בג"ץ את חוק טל (2012), יצרה תפנית שלילית בנכונות החרדים להתגייס, לאחר מגמת גידול איטית שנרשמה בשנים 2007–2012, בעיקר בשירות האזרחי.⁶ יש להפיק לקח מכשל זה, בפרט על רקע ההזדמנות למנף את הלך הרוח ששורר בחברה החרדית לאחר שבעה באוקטובר, המעיד על פתיחות רבה מבעבר לצורך לגייס חרדים, וקבלה, גם אם חלקית, של העיקרון כי מי שלא לומד – ישרת.⁷ ההבנה הבסיסית של חוקרי חברה ופוליטיקה היא שהקצנת עמדה של רוב כלפי מיעוט תביא להקצנה נוספת של המיעוט, וחוזר חלילה.
5. המדיניות נכשלה לא רק בהיקפי הגיוס, אלא גם בהשגת מטרה נוספת של הממשלה – לשלב גברים חרדים בשוק העבודה.⁸ (בשונה מהעלייה בשיעור יציאתן לעבודה של נשים חרדיות). מדיניות אלטרנטיבית צריכה להימנע מכך ולאזן בין הצרכים.
6. החרדים הם מיעוט אידיאולוגי נרדף בעיני חבריו וחברותיו, למרות שותפותו רבת השנים בקואליציה, ומנהיגותו שרואה בגיוס איום על זהותה, כבר מאז ותוך כדי מלחמת 1948 הקיומית. תחושה זו התעצמה מאז שנות השבעים (ותרמה להימנעות חרדים משירות שהתקיים, גם אם בשיעורים נמוכים, עד אז). כל מתווה חייב להביא זאת בחשבון. עם זאת, אין להתעלם מכך שגידולו של מיעוט זה לא נבע ממחוללים דמוגרפיים לבדם, אלא ממדיניות הממשלה, ובמרכזה מדיניות הפטור הגורף ל"תורתו אומנותו", הרחבת הזכאים לו ותקצוב הישיבות.
7. יישמר העיקרון המאפיין את "צבאות האזרח" במערב מאז המפכה הצרפתית, וגם את "צבא האזרח" הישראלי מיום קיומו – הימנעות מכפיית גיוס במקום שבו מתגלה סתירה מהותית בין תרבותו של קולקטיב של מתגייסים ובין תרבותו של הצבא. על כן, עדיף שהפותרונות לגיוס ולשיבוץ של חרדים בצבא יגובשו בדרך של דו-שיח פרקטי וענייני עם הקהילה, ולא בכפייה.
8. המלש"בים החרדים יגויסו ישירות בידי הצבא, בדומה לעקרונות הגיוס של כלל המלש"בים והמלש"ביות. מדיניות הגיוס תגובש ככל שניתן בתיאום והסכמה עם ההנהגה החרדית, אך תנוהל במישרין בין הצבא למלש"ב. לפיכך גם שיטת המכסות תעבור מן העולם. יישום המדיניות ייבחן על פי שיעור החרדים (כהגדרתם לפי חוק) מכל שנתון גיוס המשרתים בצבא, ביחס לאלה שיופטרו משירות בשל "תורתו אומנותו".
9. שילובם של החרדים לא יעצים את הסקטוריאליזציה של הצבא באמצעות יצירת יחידות הומוגניות ברמה שמעל לפלוגה, ויימנע ממיסוד התערבות של סמכויות הלכתיות-חרדיות בניהול הצבא.
10. שיבוץ חרדים בצבא ופרקטיקת השילוב שלהם בשירות לא יפגעו במעמדן ובזכויותיהן של קבוצות משרתות אחרות, בעיקר נשים, שעליהן חל תיקון 16 לחוק שירות ביטחון משנת 2000, שמיסד את עקרון השוויון הבין-מגדרי בצבא.
11. הגיוס והשיבוץ יונחו בעדיפות ראשונה על פי צורכי הצבא.

6. להמחשה, מספר המתנדבים החרדים לשירות ביוני 2020 עמד על 1,200 לעומת כ-1,100 בשנת 2011, כלומר קיבעון (מקורות: בג"ץ 6298/07 רסלר נ' הכנסת, עמ' 30; מבקר המדינה, **השירות הלאומי והשירות האזרחי – דוח ביקורת שנתי 71 ג**, 2021, עמ' 1689).

7. ראובן גל, **גיוס החרדים בישראל – פרספקטיבה רחבה**. מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, 2020, עמ' 5–7.

8. מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **תעסוקת חרדים – מבט על**. הכנסת, 2022, עמ' 3–4.

המטרה

להציע מתווה עקרוני לגיוס חרדים, **כמהלך ביניים** שימנע את החרפת משבר הלגיטימיות של מודל גיוס החובה. המתווה מציע פתרונות קצרי-טווח שביכולתם להניע בהמשך דיון רחב יותר על עתידו של המודל.

עיקרי המתווה העקרוני

מיצוי כוח אדם

לצד החתירה לגייס חרדים, הצבא ימצה ויטפח את מאגרי כוח האדם העומדים לרשותו, זולת חרדים, באמצעות הצעדים הבאים:

1. מיצוי פוטנציאל חיילי המילואים שכלל לא גויסו או פוטר משרות.⁹
2. מיצוי שירות הנשים באמצעות גיבוש מתווה להשוואת שירות הנשים לשירות הגברים. קריטריון השיבוץ של נשים לתפקידי לחימה לא יהיה עוד התנדבותי, והוא יושתת על העיקרון שקבעה בשעתה "ועדת שגב" שמיינה הצבא (2007) בעקבות תיקון 16 לחוק שירות הביטחון, ולפיו השיבוץ לכלל התפקידים יהיה על בסיס התאמה, ולא מגדר.
3. הכנסת תשקול מחדש מתוים שנדונו בעבר, הנוגעים להסדרי שירות מיוחדים שלא נדונו במסמך זה, ובהם גם מתווה שירות אזרחי מוסכם לערבים.
4. הצבא יפתח מערכות תמיכה ביוצאי החברה החרדית בתחומים כמו השכלה ותמיכה בחיילים בודדים. עם זאת, קבוצה זו לא תיכלל בדיווחי הצבא על אודות שיעור החרדים המתגייסים לצבא.

מדיניות הגיוס

1. הצבא ינפיק צווי גיוס לכלל המלש"בים החרדים, לפי קריטריונים הזהים לגיוסם של כלל המלש"בים הגברים.
2. משך השירות הצבאי יעמוד על שנתיים, כשהשנה השלישית תוקדש להכשרה מקצועית, על פי המודל שנקבע בשעתו למשרתי "נצח יהודה", אך בהתאם ללקחים שהופקו מהתנהלות הדברים בשנה השלישית ("שנת המשימה").
3. אי-התייצבות לגיוס תטופל בכלים שנוקט הצבא כלפי כלל המלש"בים.
4. הצבא יאפשר דחיית שירות בשלוש שנים למי ש"תורתו אומנותו". קריטריון "תורתו אומנותו" ייקבע בהסכמה בין הצבא ובין נציגות הישיבות החרדיות, כך שיכלול מספר עקרונות:
 - 4.1. הלימוד בישיבה הוא טוטאלי ואינו מאפשר עיסוקים נוספים. ייקבעו הסדרי הפיקוח על מימוש עיקרון זה.
 - 4.2. הדחייה מיועדת לתלמידים מצטיינים שהקריטריונים להם ייקבעו מראש בהידברות בין הצבא ובין ראשי הישיבות.

- 4.3. יישמר שוויון יחסי בין ישיבות חרדיות, ללא הבדלים אתניים.¹⁰
- 4.4. תיקבע מכסה מרבית שלא תעלה על שליש מכלל שנתון המלש"בים החרדים.
5. גיל הפטור ירד מ-26 ל-22, כך שהלומדים בישיבה במסגרת "תורתו אומנותו" יופטרו משירות בהגיעם לגיל 22. הורדת גיל הפטור תעודד תלמידי ישיבות לצאת לעבודה. מהלך זה מסתמך על ניסיון העבר המוצלח של השפעת ההורדה של גיל הפטור על עידוד יציאה לעבודה, לפי מחקרו של בנק ישראל,¹¹ ועל סקר שנערך בקרב תלמידי ישיבות המעיד כי כשני שלישים מהם מעריכים כי הורדת גיל הפטור משירות צבאי תקדים את כניסתם לשוק העבודה.¹² בנסיבות אלה, רק המחויבים ללימוד תורה יישארו בישיבות, ויוכלו להתנדב למסגרות שונות של שירות צבאי, אך הישיבות לא יישמשו עוד "ערי מקלט" מפני שירות צבאי.
6. כשני שלישים מהמלש"בים הכשירים לגיוס יגויסו לשירות במסגרת אחד ממסלולי השירות הבאים:
- 6.1. שירות במערך הלוחם במסגרות פלוגתיות (או במסגרות מקבילות) חרדיות, בהתאם לביקוש. יחידות הומוגניות יוקמו עד לרמה הפלוגתית או עד לרמה המקבילה לה. יש לשלול מכול וכול הקמת גדודים חרדיים (או חרדיים-חרד"ליים) הומוגניים, וודאי חטיבה חרדית, כדי לא להדיר נשים ואוכלוסיות אחרות וכדי למנוע תפקוד של יחידה עם הטיה אידאולוגית מובהקת וזיקה סקטוריאלית על בסיס מכנה משותף חברתי, תרבותי ואידיאולוגי. קביעה זו נשענת לא רק על הניסיון הבעייתי שנאגר ב"נצח יהודה", אלא גם על הידע המצטבר של הסוציולוגיה הצבאית.
- 6.2. מסלול המשלב לימודים עם שירות בישיבות ייעודיות. ישיבות אלה ייפרסו בעדיפות ראשונה בגבולות המדינה וישלבו שירות הגנה עם לימוד בישיבה. מסלול זה יועיל לצמצום הפער בין השירות הצבאי לבין הציפייה של חלק מהצעירים החרדים ובני משפחותיהם לרמת למדנות גבוהה ולשמירת אורח חיים חרדי; הוא יאפשר שילוב של הכנה לצבא במסגרת הישיבה; ויצמצם את החיכוך בין חרדים לחילונים בשורות הצבא.
- 6.3. שירות במסגרת יחידות מעורבות, בהסתמך על כך שלפי נתוני הצבא, יותר ממחצית מהמתגייסים בוגרי החינוך החרדי משרתים במסלולים מעורבים.¹³
- 6.4. שירות אזרחי, שאת מאפייניו ואת היקפו יש לעצב מחדש כדי למנוע שירות שאינו תורם. עם זאת, יש להיות מודע לבעייתיות בו: הסיכון שהרחבתו תתחרה בגיוס החובה ולכן תאיים על הלגיטימיות שלו; יצירת תלות של השירותים החברתיים בקיומו של השירות האזרחי; יצירת עיוותים בשוק העבודה.¹⁴
- 6.5. מסלולים המאפשרים הכשרה בין מחזורי לימוד לעבודה/שלב ב.

10 ערך השוויון עומד בפני עצמו ויש להימנע מקיבוע אפליות עבר. פרט לכך יש בזה כדי להפחית את חששותיה של ההנהגה הדתית הספרדית מפני מיקוד מערכת הגיוס בתלמידיה, תוך אפלייתם לרעה ביחס לחרדים האשכנזים (ראו: Nissim Leon and Menachem Butler. "The Sephardic Rabbis' Letter on the Conscriptio Decree." *Tablet Magazine*, 28 June 2024, www.tabletmag.com/sections/israel-middle-east/articles/sepahrdic-rabbis-letter-haredi-conscriptio-idf).

11 נעם זוסמן ואברהם זופניק, **הורדת גיל הפטור משירות צבאי לגברים חרדים והשפעתה על היצע עבודתם ועל משתני תוצאה נוספים**. בנק ישראל – חטיבת המחקר, 2021.

12 אסף מלחי, **מעולם הישיבות לעולם המעשה – אתגרים חברתיים ופוטנציאל תעסוקתי בקרב תלמידי ישיבות חרדים**. המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2024.

13 שני קפלן וצביקה דויטש, **שאלת יוצאים לצה"ל**, 2024. <https://bit.ly/3Zwn5yc>

14 סכנות אלה מוצגות בספר: יגיל לוי (עורך), **שירות חובה או חובה לשרת? תרחישים של שירות אזרחי חובה**. האוניברסיטה הפתוחה, 2015.

- 6.6. מסלולי הכשרה קצרים או ארוכים, לפי הצורך, שיכשירו תומכי לחימה ואף לוחמים לשירות מילואים.
- 6.7. שירות במסלולים צבאיים או אזרחיים לשירות ממושך במשימות ביטחון (ראו להלן).
- 6.8. המסלולים הייחודיים האחרים הקיימים, דוגמת שח"ר, יהיו זמינים למי שיבחרו בשירות צבאי לאחר לימודים בישיבה ובגיל מבוגר יחסית. אך בשל עלותם הגבוהה, שימור המסלולים ייעשה בהלימה לצורכי הצבא.

מסלולים לשירות ממושך במשימות ביטחון

מסלולים אלה מתבססים על ההנחה כי אלפי צעירים חרדים בוחרים שלא להמשיך בלימודים תורניים לאחר גיל 18-15, וכי כ-8,000 תלמידים (כחמישית מכלל תלמידי הישיבות) לומדים בכ-130 ישיבות "רכות", המשלבות לימודים תורניים עם פעילויות אחרות, לרבות עבודה חלקית.¹⁶ מאפייני השירות:

1. המודל ההשוואתי הוא זק"א, וכמוהו יפותחו מסלולים נוספים **בשירות הצלה ובעיקר במערכים החדשים שיוקמו בפיקוד העורף ובצבא היבשה להגנה על העורף ועל גבולות המדינה**. מהלך זה יאפשר להכיר במסלולים קיימים כחליפי שירות צבאי או אזרחי, כפוף לאמות מידה שיקבע הצבא.
2. מודל השירות יפותח כך שיחייב היקף שירות על בסיס נקוב מראש (לפחות יום שירות אחד בשבוע כשירות חובה או מילואים), בתוספת ימי הכשרה ואימונים.
3. מכסת הימים תהיה שוות-ערך לשירות צבאי רגיל, כך שמשך השירות יוכל להיפרס על פני כעשרים שנה (בגילום תוספת של חליף שירות מילואים).
4. מסלול השירות הממושך יאפשר התאמות שיפיגו את האיום הנתפש בקרב הקהילה החרדית על זהותו של החייל החרדי.¹⁷

תנאים משלימים למימוש המתווה

1. שיבוץ של נשים ייעשה בהתאם ל"פקודת השירות המשותף" (משנת 2017), המאפשרת לחייל דתי לשרת במסגרת מגדרית ברמת הפלוגה.
2. תכנים דתיים יסופקו לחיילים החרדים באמצעות המערכת הצבאית שתידרש להיערך לכך, ולא באמצעות גופים אזרחיים.
3. המדינה תעניק מענקים לישיבות חרדיות תיכוניות שיעודדו גיוס, בהתאם למתווה התגמול שפותח עבור כלל בתי הספר התיכוניים במסגרת רפורמת "עוז לתמורה".
4. הסדרים אלה יעוגנו בחקיקה ראשית. הסדרי הגיוס, בעיקר אלה הנתונים לביצועו של הצבא, יתנהלו מתוך שקיפות ציבורית מרבית. שקיפות היא מרכיב חשוב בכינון האמון כלפי מערכת גיוס החובה.

15 נצח יהודה, **מסמך אסטרטגי - מתווה גיוס חרדים לצה"ל**, 2024. [cs_bg_4619304.pdf_25](#)

16 מלחי, שם.

17 ידידיה שטרן, לגייס חרדים לצבא, בלי לאיים על הזהות שלהם. **הארץ**, 30 במאי 2024.

סיכום

המתווה העקרוני מציע מודל לתקופת ביניים וקובע את גבולות גזרתו. המודל מאזן בין עקרונות שונים ומנוגדים: צמצום אי-השוויון בחלוקת נטל השירות, כיבוד השונות התרבותית של המיעוט החרדי, כיבוד זכויות האדם של הצעירים המשתייכים למיעוט זה, עידוד השתלבותם של חרדים בשוק העבודה, שמירה על זכויות נשים, שמירה על זהותו החילונית-חלקית של הצבא והיענות למאפייני כלל הקבוצות המשתרות בו. המתווה אינו מבטיח את יעד הקיצון של "שירות לכול", אך גם מונע את המצב הנוכחי של הפעלת עקרון "תורתו אומנותו" באופן גורף וחסר התחשבות בערכי השוויון והנשיאה בנטל.

הצלחת המתווה, לרבות שימור הלגיטימיות של גיוס החובה, תחייב התגייסות של המנהיגות החילונית הליברלית למען מיתון אופן מימוש הדרישה ל"שוויון בנטל", שהיא אחד המנועים למניעת גיוס הסכמה חברתית ולשחיקת הלגיטימיות של גיוס החובה, בשל הפער בין האתוס למציאות.

לצד אלה, חשוב להיערך במרחב הציבורי למאמץ חשיפה מסודר של ערך התרומה של גיוס החרדים באופן שאינו מאדיר מיליטריזציה (וכמובן לא פוגע בערך השירות של קבוצות אחרות), אבל מעניק הכרה ותשואה להשתתפות בנשיאה בנטל הלאומי. תשואה זו תחזק את סטטוס המשרתים בקהילות החרדיות, תסייע לבנות נרטיב מאוזן יותר כלפי השרות הצבאי וההשתתפות בנטל החברתי, ובכך תסייע להגביר מוטיבציה "מלמטה למעלה".

המודל מעניק פתרון לתקופת ביניים, אך גם מכשיר את הקרקע לדיון ציבורי רחב יותר על התאמת עקרונות מודל הצבא לצורכי החברה. יתרה מכך, המודל עשוי לשמש מעבדה ליכולת לגבש הסכמות בין זהויותיה הרבות של החברה בישראל, על בסיס מתווה פשרה מוסכמת המחזקת את האמון בין קבוצות שונות, אמון אשר כוחו בהליכה באמצע.

ליצירת קשר

פרופ' יגיל לוי

Yagil.levy@gmail.com

ד"ר עפרה בן ישי

b.i.ofra@gmail.com